

ETT BESÖK PÅ REHNSTAD GÅRD ÅR 1902

75 oxpar och hundra man i arbete på 1.500 tunnland

En vacker och klar majnatt flyttar jag på fantasins vinglar iväg från mitt nuvarande hem, och från nuvarande tid, mot Rehnstad år 1902 där jag, osynlig för evrar, sänker mig mot jorden i gryningen. Jag hamnar i ett samhälle, där allt bereder sig för dagens id. Av gårdens 75 par oxar häggas öket på 30 par för vårsådden. När jag talar om gården, så är det i själva verket en koncern på 15 gårdar kring Tåkern. Jag kan detta år, 1902, från min glidflykt i ett språnge morgonljus låta blicken svepa över 1500 tunnland åker varav flera hundra vunnits av Tåkern vid sjösåningen 1844. I den tidiga otan dyker nu det ena rättarlaget efter det andra upp på arenan. 10—12 rättarlag på över hundra man sammanlagt var arbetsstyrkan, under uppsikt av förvaltaren Frans Svansson och betallningsman Johannes Andersson. Om någon undrar vad "en tidig otta" under denna tid betyder, kan nämnas att man under den ljusa årstiden i min farfars regi började halv 5 på morgonen, höll frukost mellan 8 och 9, middag mellan 13 och 14.30. Från kl. 17 till 17.30 var det aftonvard och så slut på arbetet vid 20- eller 1/221-tiden. Dessa omåttliga dagsverken avkortades efter hand.

Emellertid gick plötsligt genom hela denna arbetsstyrka som en svag vibration: man hade mot horisonten uppräckt den välbekanta silhuetten av "Gamle-Barons" sovare-vagn. Han hade således antänt på ett av sina oannända inspektionsbesök, på förmåten startade från Gripensberg eller Traneryd, hans egendomliga i Småland. Vagnens egendomliga kontur liknade en "pötschka" som hade flat botten. En läderkur och en koffert bak, en liten läderlucka bakom kuskens nacke för kommunikationer, allt var bekant. På kuskbocken avtecknade sig två lät krumma ryggar, kuskén Samuelsson och en halv-liten grundpojke. Pojken hette

vara beredda att visa hur det var i Gamle-Baron visste å andra sidan precis hur det skulle bli. Från sovarevagnens sovutrymme hade han bland räkenskapsböcker och pennningpåsar tagit med sig den jännga smala ek-käppen vilken fick tjäna som pekpinne och väckarklocka för många. Innet lämnades åt slumpan. En organisator och afärsman med ryktig hade gjort entré. Vid ett tillfälle körde Axel Hermelin under skördetiden rätt igenom ett sädesfält och lät hästen gå som han ville — allt efter vagnen. Nu kom han för nära ett stort dike, ekipaget vätte ned men Axel Hermelin tog sig upp. Han gick till närmaste arbetslag och sade: "Var go'a och hjälp upp kräket—han gick ju och ramlade i diket!" Så gick han hem.

Gården förfelien

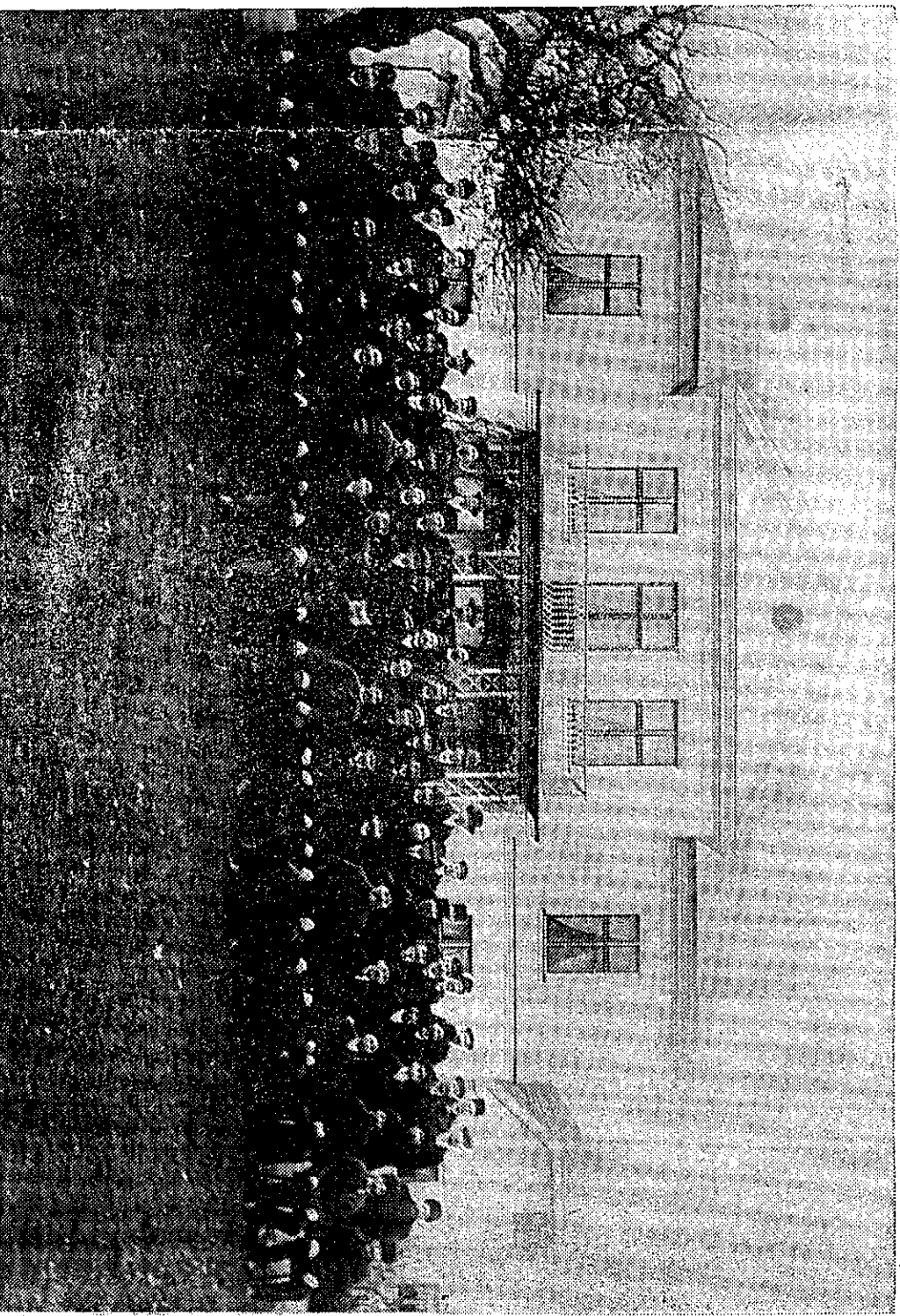
Rehnstad, som antagligen bär sitt namn efter Zacharias Rehnberg, Carl Xl:s gode vän, är ursprungligen bildat av två mantal Kälkostad och i mantal Åhsen, av Rehnberg köpta från kronan. Gården var när min farfar i ett konsortium köpte den 1847 ytterligt förfallen. Senare ensam ägare av domänen, odlade Gamle-Baron upp hundratals tunnland bödig jord, och med den framstående talang han ägde för väg- och vattenbyggnad byggde han sinn-

hem gick han inte, trots att han var både dyg och blöt.

"Ostbanken"

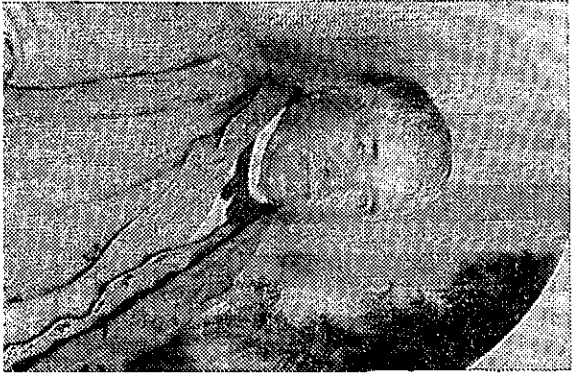
Gamle-Baron måste dock ha gjort sina reflexioner över intermezzot, ty nästa da skickade han till alla ute vid grännsarbetet en halv kaka bröd och ett kvarts kilo ost. Efter detta lyckosamma avrundande av "missödet" kallades vällen för "OSTA-BANKEN". Den kan utpekats men är numera täckt av vattenspeglin, liksom "STOCKABANKEN".

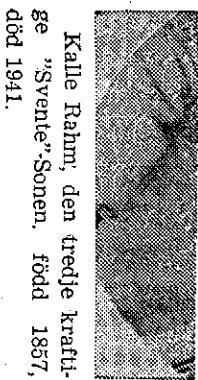
Efter denna utflykt ut ur tid och rum till myllret av karlar, barn, djur och åkdon på Rehnstad återvänder jag nu, dröjande och ganska motvilligt, till min egen tillvaro. I avskedets stund, när jag spejar ned mot alla anskikten, upptäcker jag kraftfullt och solbränt, det tillhör "SVENSKTEN, upptäcker jag ett kraftfullt och solbränt, det tillhör "SVENSKTEN, upptäcker jag ett kraftfullt och solbränt, det tillhör "svanta-Fia", egentligen Sofia, gift stora magasin på egendomen. "Svanta-Fia" var "moder till flera barn av de kraftfullaste mått och typer"; jag citerar här min far Joseph Hermelin i en hans minnesbok. Jag har redan tidigare i dessa minnesunder, under nr:o 8 i namnlistan oran, pekat på tre karlar av format. "Svanta-Fia" var deras mor. På sid 1, ser vi hennes bild.

- 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75
- 23, 25, 27, 29, 31, 33, 35, 37, 39, 41, 43, 45, 46, 50, 52
- 20, 21, 22, 24, 26, 28, 30, 32, 34, 36, 38, 40, 42, 44, 46, 49, 51, 53, 54, 55
- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 47, 15, 16, 17, 18, 19

Ur starke Ritz och Lille Otto
profiler bland "barons mannar"

Kalle Rahm, den tredje kraftige "Svenne"-Sonen, född 1857, död 1941.

Ivar Carlsson, var då 10 år och blev sedermera bekant för många i Mjölby som sadelmakarmästare. Hans grindpass hade varat från Trehörna kyrka, där hästbyte ägt rum, till Rehnsnad. 36 grinda var fanns på denna sträcka, hantlar var det 52. Grindpojken vill säga angående av grindarna utan att kusen behövde saktas in, hästarna trav. Dagstaxan var på den tiden 50 öre — för grindpojken blev det en krona extra.

Nu byttes sovaravagnens läderlukt ut mot en gigg, turan gick runt ägorna sedan hushållerskan Amanda i köket fått sina instruktioner om matsedelin — det skulle vara mat av finsmakartyg. Jorden provades, beuktades, diken och år inspekterades, ja alla fick

Oroigomlig tid
Så var då denna giltigt av en gammal tid förbi. Jag kan för mitt inne öga höra det lågmälda samtalet mellan de trygga karlarna på bilden överst, nu på väg in i Rehnsnads Stora hus där kafetraktering väntar. Jag kan höra de yngre, som fick plats i köket, njotsa med flickorna. Jag kan se Karlarnas tränade, kraftiga nävar och lugna ansikten. 75 man var det.

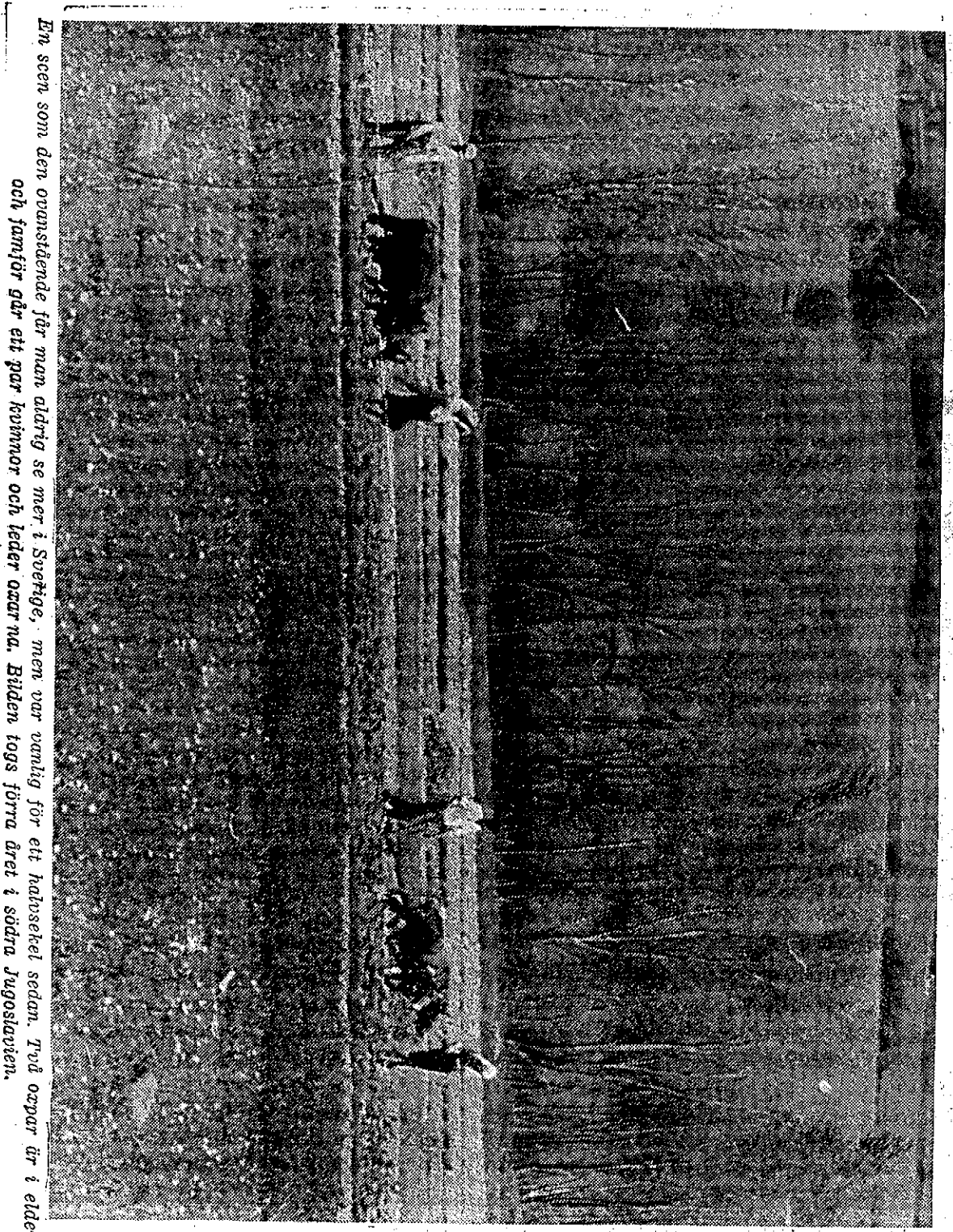
Att tiden, jag talar om här, varit en oförglömlig tid trots trångboddhet, svett och möda, därom vittnar minnena hos Karin och Erik Karlsson i Mjölby, Gerhard Engholm på Fåjlesnads gård, Erik Rahm, Omberg, yngste son till Kalle Rahm, samt Frans Andersson i Gamla Alderdomshemmet i Vadstena, f.d. torpare i Sörörp, under Rehnsnad. Övan nämnda personer ha alla, var på sitt sätt, bidragit till att presentbilden ovan till min farfar den 10/1 1913 åter fått liv.

Bilden av de 75 manarna på Rehnsnad togs till baron Heme-lins 95-årsdag, den 10 oktober 1913. För att underlätta identifiering har personerna nummerats. Mannarna i främsta raden har numren 1-19 i enlighet med den föreklade mall som ses ovan, d.v.s. varje rad räknas från vänster till höger.

1. Lantarbetare Albin Johansson, Käikestad. 2. Mästare August Godberg. Han sprang alltid till sitt arbete. 3. Knekten Edgarr på Egbola, under Götörp i Heda socken. Han var anlitad för dikkesgrävning. 4. Snickare Roxberg. 5. Otto Andersson, kreaturskötare. 6. Gårdsnikkare Jacobs-son. 7. Gårdsnikkare August Svanshals kyrkogård, bror till befälhingsman August Svensson på Ulfåsa och knekten Kalle Rahm, rättare på Hånger under Rehnsnad. 9. "Stall-Anders", Hans hustru kallades "Annerna-Augusta" enligt gammal kutym. 10. Trädgårdsmästare Holmquist. 11. Axel Andersson, i Stall på Götörp. 12. Oskar Gustavsson, hans far var svinskötare. 13. Svensson på Mossen — som betydde DAGS MOSSER. 14. Befälhingsman Johannes Andersson. Hans far var den märkliga befälhingsmannen Anders Jonsson från torpet Hage under Gripensbergs gård. Torpet, som ännu står kvar, är c:a 220 år gammalt och gick under 170 år från far till son. 15. Janne Johansson. 16. Teodor Pettersson, son till Kalle Pettersson nedan. 17. Kalle Pettersson, stod för magasinet före Oskar Karlsson. 18. Erik Johansson. 19. Gustav Syrén, på torpet Högbolyckan. När alla vred på huvudet för att ge akt på den förment påhälsaren, parkerade Wahlberg snabbt sitt byte under läppen. 49. Simon Modig från Käikestad. 50. Nils Modig. 51. Fransson, mera tillfälligt hjälp, bodde sedermera på ett litet ställe vid "Mossen". Namnet något osäkert. 52. Albert Karlsson, rättare i Mellgården. 53. Gunnar Holmgren, dottern till "Ox-August". Blank skärm på mossen. 54. Frans Andersson — han visade alltid numret. 55. Emil Gustavsson, far till Aron G. i "Svängen". 56. Rättare Ernst Samuelsson. 57. Smeden Ernst Engholm vars son är n:o 69. Ernst har en vintermossa litet högt. 58. Oskar Karlsson i Mjölby vilka ha varit skickliga komthuggare av namnen på bilden. 59. Albin Holmquist, son till trädgårdsmästaren. Grå hatt. 60. Arvid Jonsson Mellgården. 61. Oskar Fredriksson, son till 63. 62. Axel Fredriksson, son till 63. 63. Fredriksson, gårdsskusk, stallförare, kusk åt "Gamla-Baron" Axel Hermelin på bl.a. hans långa turer mellan Rehnsnad och någon av smålandsgårdarna. Gripensberg, Traneryd, Göberg. 64. Frans Gustavsson, i Högmanstorp. 65. Karl Axelsson i Åsen, son till kokerskan Amanda på Rehnsnad som i bakköket bakade hälskakor till bl.a. skördetrakteringarna utomhus efter hö och sädeskörden. En halv kaka bröd och en fyrkantig, nästan tumstjock ostskiva utgjorde tilltuggen. Några positioner gick inte åt och bars hen av vederbörande. Smederna Engholm i gårdssmedjan fick mjölnare, den siste roddaren, åt sin U.S.A.-ministern. William Thoma, som arrenderade jätten på Rehnsnad, främst änder och kritik med högslada settrar. Gustavsson var liden till växten och kal-

lades "Lille Otto". Man ser bara ögonen på honom. 47. Här döjer sig, tyvärr helt osynlig, Karl Samuelsson, stallgång på Götörp. På andra upplagor av bilden syns både "Lille Otto" och Karl, av vilka den senare här en rättare. Han hade en ganska fet tunga och högt, och hämta position hos stinsen på Rök's station som hade den andra nyckeln åt låsa med. Hästar var då mjölkmännen eller den äldre stigen hingen "POLIS". Gamla mjölkerskan Klara använde också "POLIS" till mjölkkörning men vägrade inte sitta i kärran utan körde hästen från sidan. Hådan ville denne, följt sitt kön nosa på någon intressant karaktär efter edra hästar och stannade, medan Klara, i djupa funderingar, travade vidare, med tånghandan i handen. 70. August Nilsson, "Ox-August". Hög på mossen. 71. Svinskötaren i F. Karlsson, mest kallad "J.F.". Oskar Wahlberg, son till gamle Wahlberg, som var rättare på Rehnsnad efter Ernst Samuelsson. 73. Adolf Karlsson, lantarbetare på Mellgården. Sportmossa. 74. Erik Svensson. Palmossa. 75. Fritz Modig, lantarbetare. Han blev två meter lång och var redan om 15-års ålder enastående stark. Ibland körde man sten från Omberg och Karlshå här då sten på små ene-bärrar och lyfte sedan upp stenen i lasset. Vid en sådan läsning ropade ett par karlar: "Kom, hit och hjälp till Fritz!" Fritz sade kavat: "Flytta på er, gubbar", tog stenen i famnen från ene-bärrar och hävde den i vagnen, ensam.

Vid ett annat tillfälle återigen hade Fritz, som pojkkat brukar, haft något tillfens för sig och befälhingsman Johannes Andersson mornade hotfullt: "Jag skall nog lämna dig, din pojkrackare! Du skall få läsa hö, så du spakar!" Så började lässningen, men den som råkade vänt ut, vat tramparen i lasset. Han hade all möda att inte bli begravd i hö, ty Fritz tog utan att generas sig tre sälar i ett sammanhäng och hävde i lasset, ett gäffeltåg per säte. Medan nu tramparen arbetade sig upp i dagsljuset, låg Fritz oberörd med händerna under nacken och vilade påskälet visslande.

En scen som den ovanstående får man aldrig se mer i Sverige, men var vanlig för ett halvsekel sedan. Två orpar är i elden och famför går ett par kvinnor och leder orparna. Bilden togs förra året i södra Jugoslavien.